

UDC 1: 27-31

SOKOLOVSKYI Oleh – doktor habilitowany, docent, profesor wydziału filozofii i nauk politycznych, Żytomierski Uniwersytet Państwowy imienia Iwana Franki, 40, ul. Wielka Berdyczowska, Żytomierz, Ukraina, indeks 10002 (osokol_83@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2228-3040>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

To cite this article: Sokolovskyi, O., (2022). Polityka religijna instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej: analiza filozoficzna [Religious policy of the institutions of parliamentarianism of Ukraine and the Republic of Poland: a philosophical analysis]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii "Filosofia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 45, 162–178, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

POLITYKA RELIGIJNA INSTYTUCJI PARLAMENTARYZMU UKRAINY I RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ: ANALIZA FILOZOFICZNA

Adnotacja. Celem badania jest analiza porównawcza polityki religijnej instytucji parlamentarnych Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie regulacji stosunków społecznych w sferze religijnej. **Metodyka.** Do analizy strukturalnych składników instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej, określenia ich zasadniczych cech i funkcjonalności, zastosowano metodę strukturalno-funkcjonalną, która znalazła odzwierciedlenie w procesie porównywania norm konstytucyjno-prawnych jako fundamentalnych w regulacji stosunków społecznych sfery religijnej. **Nowość naukowa.** Po raz pierwszy przeanalizowano akty prawne Rady Najwyższej Ukrainy, Sejmu i Senatu, które zapewniają kontrolę przestrzegania praw w sferze wolności sumienia i wyznania oraz ich orientację na rozwiązywanie konfrontacji międzywyznaniowych

poprzez dialog. **Wnioski.** W artykule przeprowadzono analizę porównawczą polityki religijnej instytucji parlamentarnych Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie regulacji stosunków społecznych w sferze religii. Ustalono podstawy, zasady, metody i mechanizmy kształtowania i realizacji stosunków państwowo-kościelnych i międzywyznaniowych. Stwierdzono wpływ kościoła na życie społeczne i polityczne Polski, które odgrywało ważną rolę w kształtowaniu się państwa i narodu oraz zachowaniu tożsamości narodowej. Przeanalizowano tendencje sekularyzacyjne w społeczeństwach polskich i ukraińskich, które przejawiają się w spadku religijności, osłabieniu wpływu religii i kościoła na codzienne życie ludności, utracie zaufania do religii i kościoła. Koncentruje się uwaga na treści i orientacji państwowej polityki religijnej, od której zależy charakter stosunków państwowo-kościelnych i międzywyznaniowych, sytuacja religijna w kraju i poziom wolności religijnej. Udowodniono, że polityka religijna państwa zależy w dużej mierze od praw, które zostały przyjęte przez instytucje parlamentarne zgodnie z żądaniami religijnymi, politycznymi i społecznymi.

Słowa kluczowe: religia, stosunki państwowo-kościelne, polityka religijna, instytut parlamentaryzmu, Rada Najwyższa Ukrainy, Sejm, Senat.

СОКОЛОВСЬКИЙ Олег – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії та політології, Житомирський державний університет імені Івана Франка, 40, вул. Велика Бердичівська, м. Житомир, Україна, індекс 10002 (osokol_83@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2228-3040>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

Бібліографічний опис статті: Соколовський, О., (2022). Релігійна політика інститутів парламентаризму України та Республіки Польща: філософський аналіз. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, № 45, 162–178, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ІНСТИТУТІВ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Метою дослідження є порівняльний аналіз релігійної політики інститутів парламентаризму України та Республіки Польща з регулювання суспільних відносин у релігійній сфері. **Методологія.** Для аналізу структурних складових інститутів парламентаризму України та Республіки Польща, визначення їх сутнісних характеристик та функціональності було використано структурно-функціональний метод, який знайшов відображення у процесі порівняння конституційно-правових норм як засадничих у регулюванні суспільних відносин релігійної сфери. **Наукова новизна.** Вперше проаналізовано законодавчі акти Верховної Ради України, Сейму та Сенату, які забезпечують контроль за дотримання прав у сфері свободи совісті і віросповідання та їх орієнтацію на вирішення міжконфесійних конфронтацій через діалог. **Висновки.** Порівняльний аналіз інститутів парламентаризму Республіки Польща й України встановив, що релігійна політика законодавчих органів влади регулює відносини із суспільством і виконує законотворчу функцію, яка зорієнтована на створення законів та репрезентацію інтересів різних соціальних груп у державі. Встановлено засади, принципи, методи та механізми формування та реалізації державно-церковних та міжконфесійних відносин. Констатовано вплив церкви на суспільне та політичне життя Польщі, яка відіграла важливу роль у становленні держави і нації та збереженні національної самобутності. Акцентується увага на змісті та спрямованості державної релігійної політики від якої залежить характер державно-церковних та міжконфесійних відносин, релігійна ситуація в країні та рівень релігійної свободи. Доведено, що релігійна політика держави залежить значною мірою від законів, які були ухвалені інститутами парламентаризму відповідно до релігійних, політичних і суспільних запитів.

Ключові слова: релігія, державно-церковні відносини, релігійна політика, інститут парламентаризму, Верховна Рада України, Сейм, Сенат.

SOKOLOVSKYI Oleh – Doctor of Philosophy, Associate Professor, Professor at the Department of Philosophy and Political Science, Zhytomyr Ivan Franko State University, 40, Velyka Berdychivska Str. Zhytomyr, Ukraine, postal code 10002 (osokol_83@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2228-3040>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

To cite this article: Sokolovskyi, O., (2022). Polityka religijna instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej: analiza filozoficzna [Religious policy of the institutions of parliamentarianism of Ukraine and the Republic of Poland: a philosophical analysis]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 45, 162–178, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.45.11>

RELIGIOUS POLICY OF THE INSTITUTIONS OF PARLIAMENTARISM IN UKRAINE AND THE REPUBLIC OF POLAND: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Summary. *The purpose of the research is a comparative analysis of the religious policy of the institutions of parliamentarism of Ukraine and the Republic of Poland on the regulation of public relations in the religious sphere. **Methodology.** To analyze the structural component institutions of parliamentarism of Ukraine and the Republic of Poland, to determine their essential characteristics and functionality, a structural-functional method was used, which was reflected in the process of comparing constitutional and legal norms as fundamental in the regulation of public relations in the religious sphere. **Scientific novelty.** For the first time, the legislative acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Diet, and the Senate, which provide control over the observance of rights in the sphere of freedom of conscience and religion and their orientation towards resolving inter-confessional confrontations through dialogue, are analyzed. **Conclusions.** A comparative analysis of the institutions of parliamentarism in the Republic of Poland and Ukraine established that the religious policy of legislative authorities regulates relations with society and performs a law-making function, which is oriented*

to the creation of laws and the representation of the interests of various social groups in the state. The principles, methods and mechanisms of formation and implementation of state-church and inter-confessional relations have been established. The impact of the church on the social and political life of Poland, which played an important role in the formation of the state and nation and the preservation of national identity, was noted. Attention is focused on the content and orientation of the state religious policy, which determines the nature of state-church and interfaith relations, the religious situation in the country, and the level of religious freedom. It is proved that the religious policy of the state depends to a large extent on the laws that were adopted by the institutions of parliamentarism in accordance with religious, political and social demands.

Key words: *religion, state-church relations, religious policy, the institution of parliamentarism, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Diet, the Senate.*

Określenie problemu i jego związek z ważnymi zadaniami naukowymi i praktycznymi. Sfera polityczna to przestrzeń społeczna, która powstaje poprzez uporządkowanie zorganizowanych relacji między ludźmi. Obowiązek zapewnienia stabilności takiej organizacji spoczywa na instytucjach politycznych, które powstały podczas długiego rozwoju historycznego i wyrażały polityczne interesy niektórych grup społecznych. Cechą instytucji politycznych jako instytucji władzy państwowej jest ich legitymacja, to znaczy ich działalność jest regulowana przez ustawodawstwo, co określa ich uprawnienia i funkcje.

Instytucje polityczne jako elementy strukturalne systemu politycznego odzwierciedlają interesy warstw politycznych i socjalnych społeczeństwa. W naszym badaniu przyjrzymy się tym instytucjom politycznym, które w ramach swoich konstytucyjnych uprawnień wpływają na kształtowanie polityki religijnej i procesów religijnych na Ukrainie i w Polsce. Należą do nich przede wszystkim instytucja parlamentaryzmu, która na Ukrainie jest reprezentowana przez Radę Najwyższą Ukrainy oraz w Rzeczypospolitej Polskiej – Sejm i Senat. Instytucja parlamentaryzmu reguluje stosunki ze społeczeństwem jako organ przedstawicielski władzy publicznej i pełni funkcję

legislacyjną, która koncentruje się na tworzeniu praw i reprezentuje interesy różnych grup społecznych w państwie.

Analiza badań i publikacji podstawowych. Naukowa analiza polityki religijnej instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej świadczy o znacznym zainteresowaniu ukraińskich i zagranicznych naukowców tą problematyką i jest obszarem zainteresowania wielu nauk humanistycznych i społecznych. Religioznawcze i politologiczne cechy badanego problemu zostały podkreślone w pracach M. Babija, S. Bogdana, W. Jelenskigo, M. Palinczaka, W. Patlaczuka, M. Marczuka i innych. Kwestie polityki religijnej instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej nie były jednak przedmiotem kompleksowych badań. W wielu publikacjach specyfika polityki państwa wobec religii i kościoła w Rzeczypospolitej Polskiej i na Ukrainie jest traktowana tylko w kontekście historii politycznej, a zatem wymaga dalszego rozwoju.

Celem artykułu jest analiza porównawcza polityki religijnej instytucji parlamentaryzmu Ukrainy i Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie regulacji stosunków społecznych w sferze religijnej.

Prezentacja głównego materiału i uzasadnienie uzyskanych wyników naukowych. Ważną jednostką strukturalną systemu politycznego Ukrainy jest Rada Najwyższa Ukrainy, której kompetencje to konstytucyjne uprawnienia do regulowania stosunków społecznych w sferze religijnej. Wyraża się to przede wszystkim w określaniu podstaw, zasad, metod i mechanizmów kształtowania i realizacji stosunków państwowo-kościelnych i międzywyznaniowych (Конституція України). Znaczący regulator w kształtowaniu polityki religijnej jest ustanowiony w upoważnieniu parlamentu do wysłuchiwania corocznych i nadzwyczajnych orędzi Prezydenta Ukrainy gdzie poruszane są kwestie stosunków państwowo-kościelnych i międzywyznaniowych. Ponadto Rada Najwyższa Ukrainy realizuje swoje uprawnienia w sferze religijnej poprzez mechanizm przesłuchań parlamentarnych i międzyfrakcyjnych stowarzyszeń parlamentarnych w sprawach kościelnych.

Ważnym instrumentem parlamentu w realizacji stosunków religijnych jest Komitet Rady Najwyższej Ukrainy, który powstaje z liczby deputowanych ludowych Ukrainy w celu realizacji prac legislacyjnych w poszczególnych obszarach, przygotowania i wstępnego rozpatrzenia spraw przypisanych do uprawnień Rady

Najwyższej Ukrainy, pełnienia funkcji kontrolnych (Закон України "Про комітети"). Politykę państwową w sferze wolności sumienia i organizacji religijnych realizuje profilowy Komitet Rady Najwyższej Ukrainy ds. kultury i duchowości (Профільний комітет ВР). Komitet profilowy wstępnie rozważa propozycje przeprowadzenia przesłuchań parlamentarnych w sprawach religijnych.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w rozwoju koncepcji podziału i równowagi władzy w szczególności wprowadza do mechanizmu państwowego jednocześnie dwa organy władzy ustawodawczej – Sejm i Senat (Dobrowolski M., 2000, s. 47). Przepisy Konstytucji, które nadają funkcję ustawodawczą Sejmowi i Senatowi, określają przepisy konstytucyjne, które regulują mechanizmy tworzenia, organizacji wewnętrznej, zasad funkcjonowania, statusu posłów i senatorów (Sarnecki P., 2007, s. 142). Konstytucja nie określa różnic między obydwoma organami władzy ustawodawczej. W wyjaśnieniu przepisów podkreślono równość izb jako prawną konsekwencję wprowadzenia dwuizbowej struktury Parlamentu. Z podstawy dwuizbowości Parlamentu można wywnioskować normę interpretacyjną, że w przypadku wątpliwości co do zakresu kompetencji Sejmu lub Senatu należy wychodzić z założenia co do poziomu prawa obu izb, "z powodzeniem odzwierciedla pragnienie ustawodawcy, aby ustawy były uchwalane przez dwuizbowy parlament" (Dobrowolski M., 2005, s. 253).

W razie braku przepisu, który ograniczałby kompetencje Senatu, można uznać, że jego kompetencje są równoznaczne z kompetencjami Sejmu. Obie izby mają takie same możliwości działania, nie ma też możliwości ustanowienia nakazu jednej z izb drugiej. Jednocześnie na poziomie stosunków międzyparlamentarnych zadaniem drugiej izby jest ograniczenie uprawnień Pierwszej Izby. Potwierdzeniem funkcjonowania tej koncepcji w praktyce jest ciągłe dążenie Senatu do poszerzenia zakresu swojej działalności, nawet przy braku odpowiednich norm konstytucyjnych. Wiele z tych obowiązków znajduje odzwierciedlenie w regulaminie Senatu i ustawie "o wykonywaniu mandatu posła i senatora", która stanowi, że Izby mają pewne zarówno wspólne, jak i odmienne uprawnienia przy dominującej pozycji politycznej Sejmu (Сорока С., 2010).

Należy zauważyć, że ustalenie pewnych preferencji dla Sejmu było już cechą charakterystyczną polskiego parlamentu w okresie II

Rzeczypospolitej, a także po 1989 r., kiedy podjęto decyzję o zastąpieniu jednoizbowego parlamentu dwuizbowym. W 1993 r. Trybunał Konstytucyjny mówił o faktycznej nierówności Sejmu i Senatu w trakcie procesu legislacyjnego oraz szczególnej, decydującej roli Sejmu. Taki stan rzeczy pozostawał charakterystycznym znakiem polskiego parlamentaryzmu aż do wejścia w życie traktatu lizbońskiego. Kompetencje Senatu w zakresie stanowienia prawa i praktyczne pozbawienie jego uprawnień kontrolnych dowodzą, że obie izby są funkcjonalnie nierówne (Prawo konstytucyjne, s. 228).

Podstawy prawne stosunków państwowo-wyznaniowych regulują ustawy z dnia 17 maja 1989 r.: "o stosunkach Państwa i Kościoła Katolickiego", "o gwarancjach wolności sumienia i wyznania", "o zabezpieczeniu społecznym duchowieństwa". Treść przepisów została uregulowana z międzynarodowymi zobowiązaniami kraju w zakresie praw człowieka. Polityka Religijna Instytutu parlamentaryzmu reguluje treść ustawy Rzeczypospolitej Polskiej "o gwarancjach wolności sumienia i wyznania" (Ustawa o gwarancjach).

Zgodnie z art. 1 Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznania, wolność wyboru religii i przekonań religijnych, ich wypowiedzi – indywidualnych i zbiorowych, prywatnych i publicznych. Wierzący obywatele wszystkich wyznań, a także niewierzący, mają równe prawa w życiu państwowym, politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym. Rząd promuje wyznania religijne i nie stwarza żadnych przeszkód w ich działalności.

Prawo przyznaje obywatelom prawo do tworzenia wspólnot religijnych w celu uznania i szerzenia wiary religijnej; uczestniczyć w aktach religijnych i obrzędach, a także wypełniać obowiązki religijne i obchodzić święta religijne; rozpowszechniać swoją religię i przekonania, wychowywać swoje dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami w duchu religijnym; nie ujawniać swoich preferencji religijnych; uczestniczyć w pracach międzynarodowych organizacji religijnych; korzystać ze źródeł informacji na temat religii; produkować i kupować przedmioty niezbędne; zostać księdzem lub mnichem; zostać pochowanym zgodnie z religijnym rytuałem lub przekonaniami.

Obywatele mają prawo do udzielania pomocy materialnej kościołowi i innym instytucjom religijnym, a także instytucjom charytatywnym, i nikt nie może być dyskryminowany lub uprzywilejowany

biorąc pod uwagę przynależność religijną lub przekonania religijne. Zabrania się zmuszania obywateli do nieuczestniczenia w czynnościach religijnych lub obrzędach, a także zmuszania ich do udziału w nich. Cudzoziemcy przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, posiadają prawo wolności sumienia i wyznania na równi z obywatelami polskimi.

Państwo polskie, a także potwierdza jego tolerancyjny stosunek do kościoła, na poziomie legislacyjnym reguluje, że osoby należące do kościoła i innych organizacji religijnych, których święta religijne są ustawowymi dniami roboczymi, mają prawo, na własną prośbę, otrzymać w tym dniu dzień wolny niezbędny do świętowania, zgodnie z zaleceniami swojej religii.

Ustawa przewiduje również gwarancje wolności sumienia i wyznania w stosunkach między państwem a kościołem i innymi instytucjami religijnymi. Wśród nich można wymienić rozdział kościoła i innych instytucji religijnych od państwa, wolność wykonywania funkcji religijnych przez kościół i inne wyznania, równość kościołów i innych organizacji religijnych niezależnie od ich statutu. Rzeczpospolita Polska jest państwem świeckim, neutralnym w sprawach religii i światopoglądu.

Zgodnie z prawem Państwo współpracuje z kościołami i wspólnotami religijnymi w celu zachowania pokoju, określenia warunków rozwoju państwa i poprawy atmosfery moralnej w społeczeństwie. Kościół i inne instytucje religijne na równych zasadach korzystają z wolności wykonywania swojej działalności religijnej. W czasie jej wykonywania mają prawo uznawać doktrynę religijną, dogmaty i zasady wiary, a także liturgię; organizować i publicznie wyrażać kult; świadczyć usługi religijne; organizować obrzędy i spotkania religijne (Ustawa o gwarancjach).

Kościół i inne instytucje religijne mają prawo do posiadania, zarządzania, zakładania i rozbudowy cmentarzy w celu pochówku; nauczanie religii i wychowanie w duchu religijnym dzieci i młodzieży, zgodnie z wyborem ich rodziców lub opiekunów. Przy czym nauczanie religii dzieci i młodzieży jest wewnętrzną sprawą kościoła i innych instytucji religijnych. Jest organizowany w ramach programu zatwierdzonego przez kierownictwo samego kościoła lub innej instytucji religijnej, w domach modlitwy i innych odpowiednich pomieszczeniach.

Na Ukrainie dla kształtowania modelu stosunków państwo-wo-kościelnych oraz określenia zasad polityki religijnej w okresie demokratyzacji społeczeństwa ukraińskiego kluczowe znaczenie miało przyjęcie przez Radę Najwyższą Ukrainy 23 kwietnia 1991 r. Ustawy Ukrainy "O wolności sumienia i organizacje religijne". Jednym z ważnych politycznie postanowień tej ustawy było to, że "realizacja polityki państwa w odniesieniu do religii i kościoła odnosi się wyłącznie do administracji Ukrainy" (Закон України «Про свободу»). Prawo Ukrainy "O wolności sumienia i organizacji religijnych" zawierało definicję jego kluczowej kategorii – "wolności sumienia", która obejmuje prawo do "posiadania, przyjmowania i modyfikowania wybranej przez siebie religii lub przekonań oraz wolność samodzielnego lub z innymi praktykowania jakiegokolwiek religii lub nie praktykowania żadnej, wysyłania kultów religijnych, jawnego wyrażania i swobodnego rozpowszechniania swoich przekonań religijnych lub ateistycznych" [10]. Biorąc pod uwagę, że prawo to jest jednym z podstawowych praw człowieka, zostało później zapisane w Konstytucji Ukrainy. W przeciwieństwie do sowieckiego ustawodawstwa dotyczącego kultów religijnych, które zawierało szereg zakazów działalności organizacji religijnych, Konstytucja Ukrainy i ustawa Ukrainy "O wolności sumienia i organizacjach religijnych" wykonywanie prawa do wolności sumienia mogło być ograniczone przez prawo tylko w interesie ochrony bezpieczeństwa publicznego i porządku, życia, zdrowia i moralności, a także praw i wolności innych obywateli (Закон України "Про свободу").

W procesie realizacji prawa do wolności sumienia wykluczono możliwość jakiegokolwiek przymusu do wyznawania lub nie wyznawania religii, udziału lub nieuczestniczenia w działaniach religijnych. Nauczanie religii nie mogło być wymuszone. Rodzicom lub osobom, które je zastąpiły, za ich obopólną zgodą przyznano prawo do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi. Ważnymi postanowieniami Ustawy Ukrainy "o wolności sumienia i organizacjach religijnych" były przepisy o równości obywateli Ukrainy we wszystkich sferach życia publicznego, niezależnie od ich stosunku do religii, a także o równości religii, wyznań i organizacji religijnych wobec prawa. W ustawie Ukrainy "o wolności sumienia i organizacjach religijnych" Rada Najwyższa Ukrainy jasno określiła podstawy polityczno-prawne i zasady stosunków

państwowo-kościelnych, a mianowicie: oddzielenie kościoła (organizacji religijnych) od państwa, oddzielenie systemu edukacji państwowej i komunalnej od kościoła; nieingerencja państwa w działalność organizacji religijnych, zapobieganie ich finansowaniu przez państwo (Закон України "Про свободу").

Rada Najwyższa Ukrainy na poziomie legislacyjnym znacznie rozszerzyła prawa organizacji religijnych do swobodnego prowadzenia nabożeństw, obrzędów religijnych i ceremonii w budynkach sakralnych i poza nimi; posiadanie własności na Ukrainie i za granicą; wykorzystanie budynków i mienia na ich potrzeby, które mogły być im udostępniane przez obywateli, organizacje państwowe i stowarzyszenia społeczne; zakładanie przedsiębiorstw z prawem osoby prawnej do wykonywania swoich zadań statutowych, zatrudnianie obywateli; i temu podobne (Закон України "Про свободу").

Ustawa zasadniczo zmieniła istotę, procedury i mechanizmy rejestracji organizacji religijnych. Jeśli radzieckie ustawodawstwo dotyczące kultów religijnych zakładało obecność co najmniej 20 pełnoletnich osób do tworzenia i rejestracji wspólnoty religijnej, to obecne prawo do rejestracji jej statutu (postanowienia) w celu nabycia przez nią prawa osoby prawnej ustanowiło limit rejestracyjny co najmniej 10 osób, które ukończyły 18 lat (Закон України "Про свободу"). Status osoby prawnej dawał organizacjom religijnym prawo do wykonywania i używania pieczęci i formularzy, otwierania rachunków bankowych, zawierania umów, prowadzenia działalności gospodarczej i temu podobne.

Ustawa Ukrainy "O wolności sumienia i organizacjach religijnych" określała podstawy nie tylko stosunków państwowo-kościelnych, ale także stosunków międzywyznaniowych. Jednym z jego zadań było osiągnięcie porozumienia społecznego i współpracy obywateli, niezależnie od ich światopoglądu czy wyznania. Istotne znaczenie dla normalizacji stosunków międzywyznaniowych miała klauzula o nieingerencji organizacji religijnych w wzajemne działania, odrzuceniu głoszenia nietolerancji i niezgody na tle religijnym, przyczynieniu się do ustanowienia wzajemnej tolerancji światopoglądowej i religijnej oraz szacunku między wierzącymi różnych wyznań a wierzącymi i niewierzącymi.

Współpraca między Radą Najwyższą a organizacjami religijnymi nie zawsze była produktywna na poziomie legislacyjnym. W

szczególności w 2003 r. w trakcie przygotowywania projektu nowej Ustawy Ukrainy "O wolności sumienia i organizacjach religijnych" Rada Najwyższa została przeniesiona do rozpatrzenia projektu ustawy z powodu upolitycznienia tej kwestii przez poszczególnych przedstawicieli organizacji religijnych (Переверзій В., 2007, s. 164). Jednak Komitet Rady Najwyższej do spraw kultury i duchowości otrzymał alternatywny projekt ustawy "O wolności religijnej i organizacjach religijnych", który zgodnie z Rozporządzeniem Rady Najwyższej Ukrainy miał być rozpatrywany jednocześnie z projektem rządowym. W związku z protestami organizacji religijnych rozpatrywanie projektów ustaw zostało przeniesione i ostatecznie Rada Najwyższa je odrzuciła. Wybrańcy ludowi zdecydowali, że "dokumenty te nie są odpowiednio przygotowane i dlatego powodują konflikt w Radzie Najwyższej i pewne napięcie w społeczeństwie" (Переверзій В., 2007, s. 165).

Przygotowanie nowej ustawy w zakresie stosunków publiczno-kościelnych rozpoczęło się w 2006 r. w tym celu powołano grupę roboczą do opracowania nowej wersji ustawy "o wolności sumienia i organizacjach religijnych", w skład której weszli przedstawiciele różnych organizacji pozarządowych. Jednak nowe prawo nie uzyskało aprobaty ze strony różnych sił politycznych i religijnych. W szczególności przedstawiciele poszczególnych kościołów przedstawili propozycję odroczenia terminu przedstawienia tego projektu do rozpatrzenia przez Radę Najwyższą "biorąc pod uwagę niekorzystną sytuację polityczną i upolitycznienie kwestii religijnych" (Переверзій В., 2007, s. 168).

W ten sposób Rada Najwyższa Ukrainy, poprzez Komitet profi-lowy i deputowanych ludowych Ukrainy, może znacząco wpływać na kształtowanie podstaw polityki religijnej i zapewniać kontrolę nad przestrzeganiem praw w sferze wolności sumienia i wyznania. Upolitycznienie środowiska religijnego utrudniało jednak proces stanowienia prawa, a treść projektów w regulacji stosunków państwo-kościelnych była niejednoznacznie odbierana przez ukraińskich polityków i organizacje religijne. Szereg ustaw, które rozważała Rada Najwyższa Ukrainy doprowadziły do nasilenia konfliktów i niepokoju społecznego.

Polityka religijna władzy ustawodawczej kształtowana jest na podstawie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Najważniejsze

przepisy określają, że władza w państwie zachowuje bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym. Relacje między państwem a kościołami, a także innymi związkami religijnymi opierają się na zasadach poszanowania ich autonomii, a także wzajemnej niezależności wszystkich w swojej sferze, a także interakcji dla dobra człowieka i dla dobra wspólnego (Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej, s. 19–20).

Główne koncepcje sfery religijnej określają artykuły 25 i 53 Konstytucji, treść preambuły oraz postanowienia aktu Konstytucyjnego, które mają rozszerzoną interpretację. Artykuł 25 ustanawia równość stosunków między państwem, kościołami i innymi stowarzyszeniami religijnymi. Powstają w oparciu o zapewnienie ich autonomii, niezależności i współpracy dla dobra człowieka. Władza nie interweniuje, zapewnia swobodę wypowiedzi w życiu publicznym. O stosunkach między państwem a kościołem katolickim decyduje jednak umowa międzynarodowa (konkordat) zawarta między Stolicą Apostolską a państwem polskim.

Tekst Konkordatu wskazuje, że państwo i kościół katolicki w Polsce są niezależne i autonomiczne. Kościół gwarantuje swobodne i publiczne wypełnianie swojej misji, prowadzenie swoich spraw w oparciu o normy prawa kanonicznego. Umowa z Watykanem potwierdza konstytucyjne zasady, na których opierają się stosunki publiczno-kościelne, a jednocześnie wprowadza szereg nowych przepisów, w tym uznanie za prawnie legalne małżeństw zawartych w kościołach, a także przekazanie kościołowi katolickiemu cmentarzy, które wcześniej były administrowane przez służby miejskie.

Artykuł 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej dotyczy kwestii religijnych, które gwarantują realizację prawa do wolności sumienia i religii. Wolność wyznania obejmuje wolność praktykowania religii według własnego wyboru, a także indywidualnie lub razem z innymi, do publicznego lub prywatnego odprawiania nabożeństw. Pojęcie wolności religijnej obejmuje możliwość korzystania ze świątyń i innych miejsc kultu, które mogą być budowane zgodnie z potrzebami wiernych, a także prawo ludzi do udzielania i otrzymywania pomocy od kościoła. Rodzice mają prawo zapewnić dzieciom edukację religijną i edukację zgodnie ze swoimi przekonaniami. W takim przypadku istnieje możliwość ograniczenia wolności religii

na podstawie prawa, jeśli jest to konieczne dla ochrony bezpieczeństwa państwa, jego ochrony, zapewnienia porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (Конституція Польської Республіки s. 25–26).

Jednocześnie wskazuje się, że nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia lub nie uczestniczenia w obrzędach religijnych, a władze publiczne nie mają prawa zobowiązać obywateli do wyjaśniania swoich światopoglądów, przekonań religijnych lub przekonań. Tak więc z jednej strony stowarzyszenia są podmiotami wolności religijnej wraz z obywatelami, cudzoziemcami, repatriantami i dziećmi, z drugiej strony stowarzyszenia religijne są tworzone w celu zapewnienia wiernym prawa do praktykowania swojej religii zgodnie z wierzeniami oraz udzielania lub otrzymywania pomocy od kościoła (Конституція Польської Республіки s. 25–26).

Podstawowe podstawy, gwarancje, warunki i możliwości praktycznej realizacji praw i wolności człowieka, w tym prawa do wolności sumienia, znalazły odzwierciedlenie w artykułach sekcji drugiej "prawa, wolności i obowiązki człowieka i obywatela" Konstytucji Ukrainy. Artykuł 35 stwierdza: "Każdy ma prawo do wolności światopoglądu i wyznania. Prawo to obejmuje wolność praktykowania jakiegokolwiek religii lub nie praktykowania żadnej, swobodnego wysyłania samodzielnie lub zbiorowo kultów religijnych i obrzędów rytualnych, prowadzenia działalności religijnej. Korzystanie z tego prawa może być ograniczone przez prawo tylko w interesie ochrony porządku publicznego, zdrowia i moralności ludności lub ochrony praw i wolności innych ludzi. Kościół i organizacje religijne na Ukrainie są oddzielone od państwa, a szkoła od kościoła. Nikt nie może ustanowić wiążących przekonań i światopoglądów" (Конституція України).

Te przepisy konstytucyjne wyznaczają konkretne granice możliwej ingerencji prawnej państwa w działalność religijną, to znaczy tylko w interesie ochrony porządku publicznego, zdrowia i moralności ludności lub ochrony praw i wolności innych ludzi. Oznacza to, że osoby, które wyznają określoną religię, nie powinny zgłaszać państwu swojej przynależności do danej wspólnoty religijnej i tego, czy uczestniczą w jej życiu religijnym.

Wnioski i perspektywy dalszych badań. Rzeczpospolita Polska jest jednym z pierwszych krajów Europy Wschodniej, które

dokonały liberalnej i politycznej transformacji w sferze religijnej. Instytut parlamentaryzmu, przyjmując nowe demokratyczne normy w dziedzinie wyznania, zapewnił realizację polityki religijnej na zasadzie oddzielenia kościoła od państwa i równości organizacji religijnych wobec prawa. Rada Najwyższa Ukrainy, chociaż nie ma specjalnie określonych uprawnień konstytucyjnych w sferze religijno-kościelnej, ona, jej Komitet profilowy, deputowani ludowi Ukrainy są w stanie znacząco wpłynąć na kształtowanie podstaw stosunków państwowo-kościelnych i międzywyznaniowych, państwowej polityki religijnej, a Pełnomocnik Rady Najwyższej Ukrainy ds. praw człowieka zapewnia parlamentarną kontrolę przestrzegania praw w sferze wolności sumienia i wyznania.

LITERATURA

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstitucija-ukrayini-rozdil-iv>
2. Закон України "Про комітети Верховної Ради України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>
3. Профільний комітет ВР рекомендує відхилити законопроект щодо військового капеланства. URL: https://risu.ua/profilniy-komitet-vr-rekomenduye-vidhiliti-zakonoproekt-shchodo-viyskovogo-kapelanstva_n65557
4. Dobrowolski M. Dwiuzbowość parlamentu jako zasada Konstytucji RP. *Państwo i Prawo*. 2000. № 4. S. 47–53.
5. Sarnecki P. Problem dwiuzbowości parlamentu. *Zagadnienia prawa parlamentarnego: materiały z XLVII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2007. S. 142–143.
6. Dobrowolski M. Zasada dwiuzbowości parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2005. 304 s.
7. Сорока С. Механізми взаємодії Сенату Республіки Польща з Сеймом у процесі реалізації законодавчої функції. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпро, 2010. Вип. 3 (6). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10ssvzrf.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10ssvzrf.pdf)
8. Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej / pod red. P. Sarneckiego. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2011. XXIV, 464 s.
9. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. URL: <https://lexlege.pl/ustawa-o-gwarancjach-wolnosci-sumienia-i-wyznania/>
10. Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

11. Переверзій В. Новий закон про свободу совісті – засіб подолання чи загострення релігійної напруги? *Політичний менеджмент*. 2007. № 3. С. 160–170.

12. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). К.: Москаленко О. М., 2018. 82 с.

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy. [Constitution of Ukraine], from: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-iv> [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy "Pro komitety Verkhovnoi Rady Ukrainy". [Law of Ukraine "On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine"], from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text> [in Ukrainian].

3. Profilnyi komitet VR rekomenduje vidkhylyty zakonoproekt shchodo viiskovoho kapelanstva. [The profile committee of the Verkhovna Rada recommends rejecting the draft law on military chaplaincy], from: https://risu.ua/profilnyi-komitet-vr-rekomenduye-vidhiliti-zakonoproekt-shchodoviiskovogo-kapelanstva_n65557 [in Ukrainian].

4. Dobrowolski, M. (2000). Dwuizbowość parlamentu jako zasada Konstytucji RP. [The bicameral nature of the parliament as a principle of the Constitution of the Republic of Poland] *Państwo i Prawo*, 4, 47–53 [in Polish].

5. Sarnecki, P. (2007). Problem dwuizbowości parlamentu. [The problem of bicameral parliament] *Zagadnienia prawa parlamentarnego: materiały z XLVII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 142–143 [in Polish].

6. Dobrowolski, M. (2005). Zasada dwuizbowości parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym. [The principle of bicameral parliament in Polish constitutional law] Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].

7. Soroka, S. (2010). Soroka S. Mekhanizmy vzaiemodii Senatu Respubliki Polshcha z Seimom u protsesi realizatsii zakonodavchoi funktsii. [Mechanisms of interaction between the Senate of the Republic of Poland and the Seimas in the process of implementing the legislative function]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriiaduvannia. Dnipro*, 3 (6), from: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10ssvzrf.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10ssvzrf.pdf) [in Ukrainian].

8. Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. [The constitutional law of the Republic of Poland] (2011). Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck [in Polish].

9. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, [The Act on the guarantees of the freedom of conscience and religion] URL: <https://lexlege.pl/ustawa-o-gwarancjach-wolnosci-sumienia-i-wyznania/> [in Polish].

10. Zakon Ukrainy "Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii". [Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations"], from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> [in Ukrainian].

11. Pereverzii, V. (2007). Novyi zakon pro svobodu sovisti – zasib podolannia chy zahostrennia relihiinoi napruhy? [Is the new law on freedom of conscience a means of overcoming or exacerbating religious tension?]. *Politychnyi menedzhment*, 3, 160–170 [in Ukrainian].

12. Konstytutsiia Polskoi Respubliki. [Constitution of the Republic of Poland]. (2018). K.: Moskalenko O. M. [in Ukrainian].